goed-fout-kwalificering van Calmeyer, maar toont op een uitgebreide en genuanceerde manier aan hoe hij te werk ging. Zo heeft zij de slepende discussie over deze

controversiële Duitse ambtenaar eindelijk met feiten vooruitgeholpen.

Jaap Cohen

Willem Huberts, *Er moest iets nieuws komen! Getuigenissen van Nederlandse fascisten [1940-1950]* (Vantilt; Nijmegen, 2019 532p., ill., €29,95 ISBN 9789460044519)

Getuigenissen van een duister verleden

Willem Huberts opent zijn meest recente boek met een aantal prikkelende vragen. Waarom zou iemand fascist of nationaal-socialist willen worden? Wat motiveerde mensen in de jaren twintig en dertig om zich bij die clubs en partijen aan te sluiten? Zag men destijds iets in het fascisme wat wij vandaag de dag niet meer kunnen zien? Het antwoord op die laatste vraag moet wel 'ja' zijn, dat ligt voor de hand. Maar wat was dan precies de aantrekkingskracht van het fascisme? Als we dat willen begrijpen, zullen we ons moeten verdiepen in wat de leden van die beweging daar zelf over schreven, bepleit Huberts. Tot dat doel bundelt hij in *Er moest iets nieuws komen!* zes autobiografische getuigenissen van Nederlandse fascisten.

De auteur begeeft zich op een voor hem bekend terrein. Huberts publiceerde al in 1987 de biografie *Schrijver tussen daad en gedachte* over de nationaalsocialistische letterkundige George Kettmann. Daarnaast stelde hij onder meer een bloemlezing van gedichten van Nederlandse nationaalsocialistische dichters samen en bezorgde hij autobiografische teksten van Kettmann. In 2017 verscheen bij Vantilt *In de ban van een beter verleden*, over de opkomst, bloei en ondergang van Nederlandse fascistische partijen tussen 1923 en

1945. Na die doorwrochte studie, waarop Huberts in 2017 promoveerde, krijgt de lezer in *Er moest iets nieuws komen!* de gelegenheid om zelf de geschriften van enkele fascisten uit te pluizen. Huberts maakt de lezer in een heldere inleiding alvast vertrouwd met de belangrijkste begrippen en personen. Daarnaast zijn de zes bronteksten voorzien van afzonderlijke inleidingen, waarin behalve een korte biografische schets ook enkele opvallende aspecten van de teksten worden uitgelicht. Daarin maakt Huberts onder meer inzichtelijk in welke context de teksten geschreven werden, en op welke punten de auteurs grove fouten maakten of onzorgvuldig waren. Max d'Ansembourg was zich er bijvoorbeeld van bewust dat zijn tekst, die hij in gevangenschap schreef, aan zijn rechters zou worden getoond. Dat heeft uiteraard invloed gehad op het beeld dat de schrijver van zijn ervaringen en zijn gedachtegoed schetste.

Er moest iets nieuws komen! bundelt de getuigenissen van Max d'Ansembourg, Alfred Haighton, George Kettmann, George Labouchere, Willem Lensink en Bertus Smit. Huberts benadrukt al in de inleiding dat de aanhangers van het fascisme geen homogene massa vormden. De biografieën bevestigen dat. De zes mannen

koesterden uiteenlopende onzekerheden en wensen, maar deelden een sterke onvrede over de maatschappij en hun positie daarin. Nationalisme, antisemitisme, angst voor het communisme, en een algehele afkeer van de Nederlandse maatschappelijke en politieke status quo vormden steeds in meer of mindere mate een vruchtbare voedingsbodem voor het fascistische gedachtegoed. Nederland was 'ernstig ziek', schreef D'Ansembourg. Het fascisme bood het perspectief op een nieuwe mens in een nieuwe (volks)gemeenschap. De zes mannen waren vooraanstaande en invloedrijke fascist en zijn door Huberts juist om die reden gekozen. Dat roept echter wel de vraag op wat het perspectief was van de anonieme, 'gewone' Nederlanders die zich tot het fascisme aangetrokken voelden.

De lezer krijgt een aardig beeld van de zes persoonlijkheden, en die waren zelden beminlijk. Ze lagen niet alleen met de bestaande orde overhoop, maar ook met vrienden en familieleden, en met elkaar. In de bestaande literatuur wordt zeer negatief geschreven over de persoonlijkheid en gedragingen van Alfred Haighton, merkt Huberts op. Haighton wordt doorgaans getypeerd als rancuneus, wantrouwig en achterdochtig, en eigenlijk bevestigt zijn autobiografie dat negatieve beeld. Opmerkelijk feit: Haighton beweerde dat hij in 1926 aan de universiteit van Los Angeles promoveerde op een proefschrift over Schopenhauer, maar dat proefschrift

heeft niemand ooit gezien. Ander opmerkelijk feit: Haighton trouwde in zijn leven vier keer, waarvan drie keer met een vrouw met één been.

Huberts' nieuwe boek vormt een mooie aanvulling op zijn proefschrift. Wie na het lezen van *In de ban van een beter verleden* nieuwsgierig is naar wat fascist en zelf over hun ervaringen en motieven schreven, vindt in *Er moest iets nieuws komen!* voldoende verdieping. De hoofdvraag die Huberts opwerpt ('waarom voelde men zich tot het fascisme aangetrokken?'), heeft de auteur eigenlijk al beantwoord in zijn proefschrift. Daarin laat Huberts zien dat een groeiend onbehagen en ongenoegen, mede veroorzaakt door wetenschappelijke en sociale veranderingen, in de jaren twintig en dertig een voedingsbodem creëerde waarop het fascisme goed kon gedijen.

De bronteksten uit dit boek waren tot nu toe alleen raadpleegbaar in het NIOD en het BHIC; de tekst van Kettmann is afkomstig uit diens familiearchief en is al eerder door Huberts bezorgd. Bij historici die zich al langere tijd bezighouden met de geschiedenis van het Nederlands fascisme zijn deze teksten vermoedelijk al bekend. *Er moest iets nieuws komen!* maakt toekomstig onderzoek gemakkelijker, en biedt het brede publiek de gelegenheid om meer over de beweegredenen van vooroorlogse fascist en te weten te komen.

Wouter Linmans, Universiteit Leiden